

Internasjonalt sikkerhetspolitisk samarbeid

NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION (NATO)

Opprettet: 1949

Hovedkontor: Brussel, Belgia

Antall medlemmer: 28

NATO ble opprettet som en forsvarsalliansen den 4. april 1949 i kjølvannet av Den andre verdenskrig. Bakgrunnen for dannelsen var blant annet frykt for Sovjetunionens økende makt i Europa. Ved organisasjonens opprettelse bestod NATO av 12 land, men antall land som er tilsluttet organisasjonen har økt gradvis frem til dagens 28 medlemmer. Forsvarsalliansen er tuftet på den nordatlantiske traktat, der artikkel V er sentral. Den legger til grunn at et angrep på ett eller flere NATO-medlemmer er et angrep på alle, og at alle allianselandene dermed vil kunne utøve retten til kollektivt selvforsvar.

NATO's høyeste organ er det Nordatlantiske råd (NAC), som består av ministre eller ambassadører fra de enkelte medlemsland. Ambassadørene møtes minst en gang hver uke, og to ganger i året avholdes det større møter der utenriksministrene deltar. Rådet kan også møtes på forsvarsministernivå, eller ved statsoverhodene i helt spesielle tilfeller. Det er generalsekretæren som leder den daglige virksomheten på NATO-hovedkvarteret, og medlemmer i NAC. Organisasjonen har to hovedkommandoer, Allied Command Operations, som er lokalisert i Mons i Belgia, og Allied Command Transformation i Norfolk, Virginia, USA. NATO samarbeider med en rekke andre land som ikke er medlem i forsvarsalliansen gjennom ulike samarbeidsavtaler. Partnerskap for fred (PfP) etablert i 1994 er det største. Mange nye medlemsland startet først som partnerland, men det er også partnerland som ikke primært ønsker medlemskap men et samarbeid med NATO gjennom PfP. Middelhavsdialogen ble initiert i 1994 og er et samarbeidsforum mellom NATO og stater i Nord-Afrika for å øke sikkerheten og stabiliteten utenfor Europas grenser. Istanbul-initiativet ble igangsatt i 2004, med mål om å bidra til langvarig regional sikkerhet ved å tilby land i Midtøsten en bilateral samarbeidsavtale med NATO. I tillegg til formelle samarbeidsavtaler har forsvarsalliansen åtte globale partnere som ikke er medlem av NATO, men som samarbeider innenfor områder hvor man har felles interesser, enten ved å nye sikkerhetsutfordringer oppstår eller ved aktiv deltakelse i NATOs operasjoner (Afghanistan, Australia, Irak, Japan, Sør-Korea, Mongolia, New Zealand og Pakistan). NATO har også spesialavtaler med blant annet Russland, Georgia og Ukraina. Etter Den kalde krigen ble samarbeidet med Russland styrket, og i 1997 ble grunnakten (Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security) underskrevet. Det ble enighet mellom Russland og NATO at de ikke vurderer hverandre som motstandere, og at begge parter skulle arbeide for et stabilt og fredelig Europa med et felles ønske om sterkere stabilitet og sikkerhet i Europa. Samarbeidet ble ytterligere styrket i 2002, da NATO-Russlandsrådet (NRC) ble etablert. Etter krisen i Ukraina, ble det i april 2014 besluttet å fryse det praktiske militære og sivile samarbeidet med Russland i NRC og i det Euro-Atlantiske Partnerskapsrådet (EAPC). Det var likevel en enighet om å holde kanalene for politisk dialog åpne.

Etter NATO-toppmøtet i 2009 var det en enighet om at forsvarsalliansen skulle øke sin støtte til Ukraina og Georgia med hjelp til reformarbeid. Organisasjonen har fra sin opprinnelse gjennomgått en kraftig utvikling fra å ha et klart og definert trusselbilde med fokus på forsvaret av eget territorium, til å være en aktiv bidragsyter i internasjonale krisehåndteringsoperasjoner. Forsvarsalliansens største veiskille fant sted da etter Den kalde krigens slutt, da Sovjetunionen kollapset og den østlige varianten av NATO, Warszawa-pakten, ble lagt ned. NATO har flere utfordringer i tiden fremover, og en av de største bekymringene er økonomi og enkeltlandenes forsvarsbudsjetter. Organisasjonen har ikke et felles forsvarsbudsjett, men er avhengig av hvert medlemslands militære bidrag for å løse oppdrag. En annen utfordring er at verdens sikkerhetspolitiske situasjon er i endring. Forsvar av eget territorium har fått større betydning i lys av konflikten i Ukraina, og den asymmetriske trusselen fra ikke-statlige aktører er fortsatt vedvarende.

DE FORENTE NASJONER (FN)

Opprettet: 1945

Hovedkontor: New York, USA

Antall medlemmer: 193

FN ble opprettet like etter Den andre verdenskrig med det formål å skape et forum der verdens land kunne møtes for felles dialog og for å stoppe krig. Organisasjonens viktigste organ er Generalforsamlingen, der alle medlemslandene er representert, og Sikkerhetsrådet, der 15 land sitter. Generalforsamlingen møtes årlig i begynnelsen av september og skal diskutere alt som har med verdenssamfunnet å gjøre, og komme med anbefalinger. De har også noen organisatoriske og administrative oppgaver, som å vedta budsjettet og velge de ikke-faste medlemmene til Sikkerhetsrådet. Av de 15 statene i Sikkerhetsrådet, er det fem som har fast plass: USA, Storbritannia, Frankrike, Russland og Kina. Det var disse landene som ble sett på som toneangivende i verden da FN ble opprettet og det ble sett på som avgjørende at disse ble med i organisasjonen. Derfor fikk de fast plass i Sikkerhetsrådet, samt voretrett ved avgjørelser. De ti ikke-faste medlemmene velges for to år av gangen i en rotasjon der fem land skiftes ut hvert år.

Organisasjonens mål er å arbeide for internasjonal fred og sikkerhet, og å utvikle vennskapelige relasjoner mellom statene. FN arbeider også innen områder som internasjonal rett, økonomisk utvikling, og menneskerettigheter. Ifølge FN-pakten er det ikke lov til å bruke militærakt mot andre land, men det finnes noen unntak: For det første dersom Sikkerhetsrådet vurderer det slik at freden er krenket eller truet, eller hvis det er snakk om omfattende humanitære krenkelser (kapittel VIII), og for det andre dersom det er snakk om individuelt eller kollektivt selvforsvar (artikkel 51). Det er Sikkerhetsrådet som kan gi mandat til legitim bruk av militærakt, og det regnes derfor som verdens mektligste organ i sikkerhetspolitisk sammenheng. Sikkerhetsrådet kan gi FN-mandat både til egne operasjoner og delegerer oppdrag til andre organisasjoner. FN's visjon er å bevare verdensfreden og de arbeider blant annet med å løse tvister og uenigheter mellom nasjoner, dempe spenninger, forebygge konflikter, og sette en stopper for militær konflikt. Siden 1948 har FN etablert 68 fredsbevarende operasjoner. FN-styrkere blir sendt til områder med væpnede konflikter der våpenhvile- eller fredsavtaler er blitt inngått, for å sikre at disse blir fulgt, og at konflikten ikke blusser opp igjen. En av utfordringene til FN er at de faste medlemmene i Sikkerhetsrådet har mulighet til å legge ned veto, og dermed lamme organisasjonens handlingskraft.

DEN EUROPEISKE UNION (EU)

Opprettet: 1951 (under navnet Det europeiske kull- og stålfellesskapet, EU siden 1992)

Hovedkontor: Brussel, Belgia

Antall medlemmer: 28

Forløperen til det som idag er EU, var Det europeiske kull- og stålfellesskapet (EKSF) som ble opprettet like etter Den andre verdenskrig som et forsøk på å unngå en ny stormaktskrig i Europa. Ved å legge nasjonalstatenes produksjon av kull og stål – de viktigste råmateriale i krigsindustrien – under en overnasjonal myndighet, fjernet man medlemmenes evne til å ruste opp og dermed gå til krig mot hverandre. Videre bygget man ned tollbarrierer mellom medlemmene, samt bygget opp handelsavtaler og tettere økonomisk samarbeid. Tanken var at jo tettere integrert medlemmene var, jo mindre ville viljen til å gå til krig mot hverandre være. Frem til 1992 var det imidlertid størst fremgang med den økonomiske integrasjonen mellom medlemslandene. Dette var et felt det var lettere å oppnå enighet om, samtidig som Den kalde krigen gjorde at de fleste ønsket å overlate sikkerhetspolitikken til NATO. Etter Den kalde krigens slutt, åpnet det seg imidlertid rom for å videreutvikle det sikkerhetspolitiske samarbeidet, og med Maastricht-traktaten av 1992 ble EUs sikkerhets- og forsvarspolitiske samarbeid formelt etablert. EU skiller seg fra rene militære organisasjoner som NATO ved at de kan bruke både militære og sivile virkemidler.

EUs sikkerhets- og forsvarspolitiske samarbeid (CSDP) er underlagt Det europeiske råd der lederne i alle medlemslandene sitter og sakene avgjøres ved enstemmighet. EU har sluttfor 15 sivile og militære operasjoner, og pr januar 2015 har de 16 pågående operasjoner. De fleste operasjonene finner sted i Nord-Afrika og på Balkan, områder der flere av medlemslandene har sterk historisk tilknytning og som har en sikkerhetspolitisk relevans for EU. I 2004 ble konseptet for EU Battle Groups lansert, i 2007 stod de første på beredskap, og i dag finnes det 19 slike innsatsstyrker. Hver styrke består av 1500-2000 personer satt sammen fra opp til syv forskjellige medlemsland. To innsatsstyrker står på beredskap i halvåret og skal kunne settes inn senest ti dager etter at en beslutning om å bruke dem er tatt. De skal kunne operere selvstendig i minst 30 dager eller opp til 120 dager med etterforsyninger. Aktuelle operasjoner vil for eksempel kunne være konfliktforebygging, evakuering, luftleveranser, eller stabilisering. Generelt sett vil det være snakk om enten å støtte tropper som allerede opererer i området, være de første styrkene som sendes inn i en kritesituasjon i påvente av etableringen av en større operasjon, eller utgjøre en mindre operasjon som krever rask deployering i en krise. Det er også meningen at innsatsstyrkene skal være disponible for FN, om de skulle ha behov for denne type støtte i sine operasjoner.

ORGANISASJONEN FOR SIKKERHET OG SAMARBEID I EUROPA (OSSE)

Opprettet: 1975 (under navnet Konferansen for sikkerhet og samarbeid i Europa (KSSE), OSSE siden 1995)

Hovedkontor: Wien, Østerrike

Antall deltakerland: 57

OSSE er verdens største regionale sikkerhetsorganisasjon med 57 deltakende stater fra Europa og Sentral-Asia, samt USA og Canada. Beslutningsprinsippet er basert på enstemmighet mellom medlemslandene. Organisasjonen er en videreføring av KSSE og bygger sitt arbeid på Helsinki-traktaten av 1975, som påla deltakerlandene politisk (men ikke juridisk) bindende forpliktelser. Under Den kalde krigen, og særlig fra 1986, hadde organisasjonen en viktig rolle som møteplass mellom Øst- og Vest-Europa.

Den politiske organisasjonen består av toppmøter mellom stats- og regjeringssjefer annet hvert år, som legger retningslinjene for virksomheten videre, og Ministerrådet (Ministerial Council) som møtes de årene det ikke er toppmøter. Her møtes utenriksministrene i de deltakende stater. Embetsrådet (Senior Council) arrangeres i forkant av ministermøtene, med nasjonale byråkrater på høyt nivå. Uektlige møter har også Forum for sikkerhets samarbeid, som er et fast organ for rustningskontroll og tillitsskapende arbeid. Formannskapet går på rundgang mellom deltakerlandene, og skiftes en gang i året. OSSE har også en parlamentarikerforsamling, med sete i København.

En stor del av arbeidet til OSSE består i å styrke det økonomiske og sikkerhetspolitiske samarbeidet i den europeiske regionen, med særlig fokus på konflikthåndtering og menneskerettigheter. OSSE har en helhetlig tilnærming til konflikter. De er tidlig inne for å varsle om kommende konflikter, de søker å forhindre at konflikter oppstår, de tilbyr mekling, og bidrar med gjenoppbygging etter at en konflikt er avsluttet. Organisasjonen arbeider i tillegg med en rekke andre problemstillinger som våpenkontroll, forvaltning av grensekontroll, menneskehandel, terrorisembekjempelse, demokratisering, utdanning, miljøobservasjon, miljøarbeid, likestilling mellom kjønn, korrupsjonsbekjempelse og minoritetsrettigheter. Pr januar 2015 har OSSE 18 pågående operasjoner lokalisert i Øst-Europa, Kaukasus og Sentral-Asia.

DEN ARABISKE LIGA (AL)

Opprettet: 1945

Hovedkontor: Kairo, Egypt

Antall medlemmer: 22

Den arabiske liga ble grunnlagt i Kairo, og bestod først av seks arabiske land. Organisasjonen fikk senere femten nye medlemsland og tre land med observatørstatus slik at organisasjonen i dag består av 22 medlemmer. Den arabiske liga ble opprettet som en politisk organisasjon og forbund, med det formål å arbeide for å sikre selvstendigheten for land under kolonistyre. Flere land i Midtøsten og Nord-Afrika var på denne tiden fortsatt under ulik grad av europeisk kontroll. Fokuset til organisasjonen ble senere utvidet til å fremme interessen til Den arabiske verden på flere ulike plan. Den arabiske liga samarbeider innenfor politikk, økonomi, kultur, helse, kommunikasjon, sosial velferd og forskning.

Medlemslandene møtes annethvert år, eller når minimum to land innkaller til ekstraordinært møte. Organisasjonen fungerer i stor grad som et forum for medlemslandene, der de kan koordinere politiske standpunkter og løse problemer innad i Den arabiske verden. Organisasjonen har ingen overnasjonal myndighet, noe som påvirker den politiske tyngden Den arabiske liga kan utgjøre. Det har vært tider med stor splittelse innad i Den arabiske liga, og dette gav seg spesielt utslag under Den kalde krigen da de ulike medlemslandene var allierte med henholdsvis USA eller Sovjetunionen. Egypt ble i 1979 ekskludert, da landet inngikk en fredsavtale med Israel. Hovedkvarteret ble dermed flyttet ut av Kairo og til Tunisias hovedstad, Tunis. I 1989 ble Egypt gjenopptatt som medlem.

Den arabiske liga har jobbet aktivt i en årrekke for å løse Israel/Palestina konflikten, og Den palestinske frigjøringsorganisasjonen (PLO) ble grunnlagt etter et møte i Den arabiske liga i 1964. Foruten uenighetene rundt Egypts fredsavtale med Israel har organisasjonen stått samlet i spørsmålet om Israel/Palestina konflikten. Den arabiske liga har de siste årene arbeidet aktivt med å finne løsninger på konflikten i Syria. I slutten av 2011 ble Syria suspendert fra organisasjonen grunnet regimets håndtering av konflikten i landet, og i 2012 gav Den arabiske liga støtte til den syriske opposisjonen som Syrias legitime representanter.

DEN AFRIKANSKE UNION (AU)

Opprettet: 2002

Hovedkontor: Addis Abeba, Etiopia

Antall medlemmer: 54

Det har vært flere tidligere forsøk på å samle de afrikanske landene, gjennom for eksempel Unionen av afrikanske stater i 1960, Organisasjonen for afrikansk enhet (OAU) i 1963, og Det afrikanske økonomiske fellesskap (AEC) i 1981. Kritikken mot disse tidlige forsøkene var imidlertid at de gjorde lite for å beskytte rettighetene og friheten til afrikanske borgere. Den afrikanske union er en samarbeidsorganisasjon som arbeider for å fremme demokrati, menneskerettigheter og utvikling i Afrika. AU er laget etter en modell av EU, men utgjør likevel et mindre forpliktende samarbeid enn det man finner i EU. Likevel er AU bygget opp med et pan-afrikansk parlament med representanter fra medlemslandene, et utøvende organ med alle statslederne, et råd bestående av ministre som tar avgjørelser om blant annet handel, mat og landbruk, et administrativt organ og en domstol. Mange av AUs utfordringer er knyttet til helse, som for eksempel malaria, HIV/AIDS og ebola, men de ønsker også å spille en rolle i politiske spørsmål som demokratisering av udemokratiske stater, mekling i de mange borgerkrigene på kontinentet, øking av levestandarden, bedre tilgangen på utdanning, takle sultkatastrofene som rammer med jevne mellomrom, og hindring av orkenspredning. Dette er alle saker som kan ha stor sikkerhetspolitisk betydning.

Et av AUs mål er å bidra til fred, sikkerhet og stabilitet på det afrikanske kontinentet og høyt på prioritetslisten er fredelig løsning av konflikter mellom medlemsstatene. Det viktigste organet for implementering av disse målsætningene er Freds- og sikkerhetsrådet (Peace and Security Council, PSC) som har beslutningsmyndighet som er bindende for medlemslandene. PSC har blant annet myndighet til å autorisere fredsstøttende operasjoner, utstede sanksjoner i tilfeller av grunnlovsstridige regimeendringer, samt å "ta de initiativ og handlinger det ser nødvendig som svar på potensielle eller eksisterende konflikter". PSC har ti medlemmer, hvorav fem velges for tre år og de øvrige for to år. AU har gått bort fra forgjengeren OAU's prinsipp om ikke-innblanding i staters indre anliggende, og i artikkel 4 heter det at AU har rett til å intervenere i medlemsstater i tilfeller av krigsforbrytelser, folkemord, og forbrytelser mot menneskeheten. En slik avgjørelse vil tas etter anbefaling fra PSC. AU har gjennomført operasjoner i blant annet Darfur i Sudan og Komorene. AU prøvde å mekle i de tidlige stadiene av den libyske borgerkrigen i 2011 og var som organisasjon sterkt imot FN's beslutning om en flyforbudssone over Libya, selv om enkelte medlemmer støttet forslaget. AU har videre spilt en rolle med å gjennomføre presidentvalg og få på plass et nytt styre i Mali etter militærkuppet i 2012. AU samarbeider også tett med både EU og FN når de har operasjoner i Afrika, og får selv støtte av NATO til enkelte av sine operasjoner.

SAMMENSLUTNINGEN AV SØRØSTASIATISKE STATER (ASEAN)

Opprettet: 1967

Hovedkontor: Jakarta, Indonesia

Antall medlemmer: 10

ASEAN er en sørøstasiatisk samarbeidsorganisasjon med hovedsekretariat i Jakarta og nasjonale sekretariater i hvert medlemsland. Forløperen til organisasjonen het Association of Southeast Asia (ASA) og ble grunnlagt i 1961. Da ASEAN ble grunnlagt i 1967, var det fem land som tok initiativet og signerte ASEAN-deklarasjonen, også kjent som Bangkok-deklarasjonen. ASEAN har formelle toppmøter hvert tredje år og regjeringssjefene treffes uformelt en gang i året mellom toppmøtene. Sammenslutningen har ikke overnasjonal myndighet, og hovedprinsippet i beslutningsprosessen er konsensus (enstemmighet). Organisasjonens opprinnelige mål var å motivere Vietnams påståtte ekspansjonsplaner og fremme politisk, kulturellt og økonomisk samarbeid mellom ikke-kommunistiske land. I tillegg til frykten for kommunismen var ambisjonen om økonomisk utvikling en viktig faktor for dannelsen av organisasjonen. Indonesia var et av sammenslutningens første medlemmer, og hadde ambisjoner om å bli en regional stormakt gjennom utvidet samarbeid, mens Malaysia og Singapore hadde interesse av å begrense Indonesias ambisjoner gjennom det regionale samarbeidet.

Vietnam ble tatt opp som ASEANs første sosialistiske medlemsstat i 1995. Laos og Myanmar ble medlem i 1997, og Kambodja var det siste landet som ble tilsluttet sammenslutningen i 1999. Medlemskapet til Myanmar/Burma har vært kontroversielt på grunn av diktaturet i landet. Organisasjonen har en frihandelsordning, ASEAN Free Trade Area (AFTA), som ble vedtatt i 1992. Formålet med denne ordningen er å tiltrekke seg flere utenlandske investeringer til ASEAN, samt å øke konkurransekraften innenfor organisasjonen ved avskaffelse av tariff og tollbarrierer. Selv om Kina ikke er en del av ASEAN, har landet inngått en frihandelsavtale med organisasjonen. På det økonomiske plan er det også et forum for drøftelser mellom EU og ASEAN-landene i ASEM (Asia-Europe Meeting), samt Kina, Japan og Sør-Korea. Det holdes årlige toppmøter, som har til hensikt å styrke det økonomiske samarbeidet mellom Asia og Europa. På det politiske plan følger det en avtale med en intensjon om å holde Sørøst-Asia fri for kjernevåpen. SEANWFZ-avtalen ble underskrevet i 1995, og trådte i kraft i 1997.

COLLECTIVE SECURITY TREATY ORGANIZATION (CSTO)

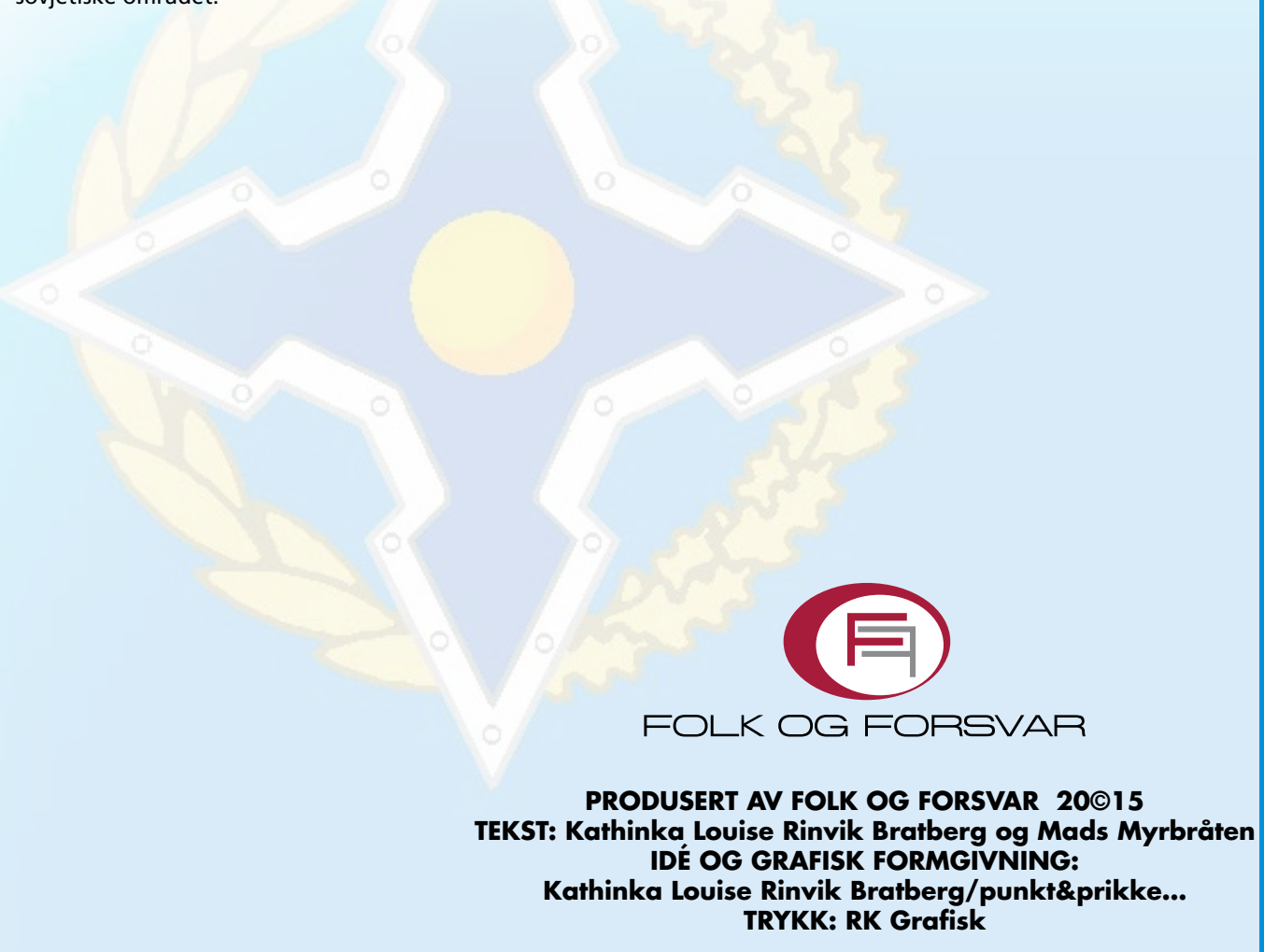
Opprettet: 1992

Hovedkontor: Moskva, Russland

Antall medlemmer: 6

Med Den kalde krigens slutt og oppløsning av Sovjetunionen gikk også Warszawa-pakten, som hadde fungert som en motvekt til NATO, i oppløsning. Istedenfor ble Traktaten om kollektiv sikkerhet inngått mellom Russland, Armenia, Kasakhstan, Kirgisistan og Usbekistan. Traktaten skulle opprinnelig bare være i fem år, men med mulighet for forlengelse. I 2002 ble det enighet om å etablere en fast internasjonal organisasjon, CSTO, og organisasjonen har i dag status som permanent observatør i FN's hovedforsamling. Organisasjonen styres av et kollektivt sikkerhetsråd bestående av medlemslandenes statsoverhoder og med et sekretærråd. CSTO-charteret understreker ønsket om at alle medlemslandene skal avstå trusler om eller bruk av makt, og sier også at et angrep på ett medlemsland skal bli ansett som et angrep på alle. Hvis et ikke-medlemsland ønsker å etablere en militærbase i et CSTO-land, må alle medlemslandene godkjenne dette, men dette gjelder ikke eksisterende baser som for eksempel det amerikanske transittstøtteri i Kirgisistan. I 2007 vedtok CSTO-medlemmene å utvide organisasjonen med en fredsbevarende styrke som kunne brukes, både med og uten FN-mandat, i ett av sine medlemsland. I 2009 ble det vedtatt å opprette en Collective Rapid Reaction Force (KSOR) som skal kunne brukes for å stå imot militær aggresjon, gjennomføre anti-terror operasjoner, bekjempe internasjonal kriminalitet og narkotikasmugling, samt brukes ved naturkatastrofer.

CSTO har tre militære styrkegrupper: én vestlig gruppe dannet av Russland og Hviterussland, én gruppe i Kaukasus med Russland og Armenia, og én gruppe i Sentral-Asia med Russland, Kasakhstan, Kirgisistan, og Tadsjikistan. Det avholdes årlige militære øvelser med særlig vekt på samtrening og kollektiv sikkerhet, og den hittil største fant sted i Sør-Russland og Sentral-Asia i 2011 der over 10 000 tropper og 70 kamplfly deltok. I 2014 fant øvelsen sted i Kasakhstan, der over 3000 soldater deltok. Temaet for øvelsen var psykologisk krigføring og cyberkrig. I juni 2010 brøt en konflikt mellom etniske kirgisere og usbekere i sørlige deler av Kirgisistan ut, og interim presidenten Roza Otunbayeva ba om assistanse fra CSTOs fredsbevarende styrke. Den daværende russiske presidenten Dmitri Medvedev sa imidlertid at CSTO kun skulle brukes dersom det var et angrep fra et ikke-medlem, og ikke i interne konflikter. Det ble også bedt om støtte fra CSTOs politistyrker, men organisasjonen klarte ikke komme til noen enighet om bidrag. På årsmøtet den 23. desember 2014 ble det blant annet lagt vekt på å prioritere styrking av organisasjonens ytre grenser, samt evnen til å drive kollektivt forsvar. Det ble også gjort rede for en generell bekymring for den økende forekomsten av åpenbar innblanding i staters indre anliggender og forsøk på å undergrave stabiliteten i det post-sovjetske området.

PRODUSERT AV FOLK OG FORSVAR 20©15
TEKST: Kathinka Louise Rinvik Bratberg og Mads Myrbråten
IDÉ OG GRAFISK FORMGIVNING:
Kathinka Louise Rinvik Bratberg/punkt&priske...
TRYKK: RK Grafisk